

Het begint er steeds meer naar uit te zien dat ik de tocht die mijn fantasie nu al enkele dagen bezighoudt werkelijk zal gaan maken. Een tocht, moet ik erbij zeggen, die ik in mijn eentje zal maken in de gerieflijke Ford van meneer Farraday; een tocht die me, naar ik verwacht, door een groot deel van de mooiste landschappen van Engeland naar de West Country zal voeren en waardoor ik misschien wel vijf, zes dagen niet op Darlington Hall aanwezig zal zijn. Het idee voor een dergelijke reis ontstond, laat ik dat benadrukken, naar aanleiding van een bijzonder vriendelijke suggestie van meneer Farraday, persoonlijk door hem gedaan, op een middag bijna twee weken geleden toen ik de portretten in de bibliotheek aan het afstoffen was. Ik herinner me nog duidelijk dat ik op het trapje staand het portret van burggraaf Wetherby aan het afstoffen was toen mijn werkgever binnenkwam met een paar boekwerken die hij waarschijnlijk weer op hun plaats wilde laten zetten. Toen hij mijn persoon in het oog kreeg, maakte hij van de gelegenheid gebruik om me mee te delen dat hij nu definitief besloten had om in augustus en september voor een periode van vijf weken naar de Verenigde Staten terug te keren. Nadat mijn werkgever dat aangekondigd had, legde hij zijn boeken op een tafel, nam plaats op de chaise-

longue en strekte zijn benen. Toen keek hij naar me op en zei: 'Je begrijpt, Stevens, dat ik niet van je verwacht dat je al die tijd dat ik weg ben in dit huis opgesloten blijft zitten. Neem de auto maar en ga een paar dagen op reis. Zo te zien moet je er echt eens tussenuit.'

Omdat zijn suggestie zomaar uit de lucht kwam vallen, wist ik niet goed wat ik daarop moest zeggen. Ik weet nog dat ik hem voor zijn vriendelijkheid bedankte, maar hoogstwaarschijnlijk was mijn reactie niet al te duidelijk want mijn werkgever vervolgde: 'Ik meen het, Stevens. Ik vind werkelijk dat je er eens tussenuit moet. Ik ben bereid om voor de benzinekosten op te draaien. Mensen als jij zitten altijd maar in die grote huizen opgesloten om de boel voor anderen te beredderen; hoe krijgen jullie ooit de kans om iets van jullie mooie land te zien?'

Het was niet de eerste keer dat mijn werkgever met een dergelijke vraag kwam; de kwestie schijnt hem zelfs werkelijk hoog te zitten. Bij deze gelegenheid kwam er overigens wel een soortement antwoord bij me op terwijl ik daar op het trapje stond; een antwoord dat erop neerkwam dat wij in ons beroep weliswaar niet veel van het land zagen, daar rondreizen over het platteland en schilderachtige plaatsen bezoeken er voor ons niet bij waren, maar dat we toch meer dan de meeste mensen van Engeland 'zagen' aangezien we werkzaam waren in huizen waar de meest vooraanstaande dames en heren van het land bijeenkwamen. Om deze opvatting te ventileren had ik uiteraard het woord moeten nemen op een manier die aanmatigend had kunnen overkomen. Daarom beperkte ik me eenvoudigweg tot de opmerking: 'Ik heb het voorrecht gehad, meneer, om in de loop der jaren het beste van Engeland onder dit dak te zien.'

Meneer Farraday begreep die verklaring kennelijk niet, want hij zei slechts: 'Ik meen het, Stevens. Het is niet goed als

een mens zijn eigen land niet eens kan bekijken. Volg mijn raad open ga een paar dagen weg.'

Zoals u misschien begrijpen zult nam ik meneer Farradays wenk die middag volstrekt niet serieus en beschouwde ik het voorval als het zoveelste voorbeeld van de onbekendheid van een Amerikaanse heer met wat wel en niet in Engeland gebruikelijk en gepast was. Het feit dat mijn standpunt over datzelfde voorstel in de dagen daarna een verandering onderging – en dat het idee om een reisje naar de West Country te maken zelfs in toenemende mate mijn gedachten begon te beheersen – is ongetwijfeld hoofdzakelijk te wijten aan – waarom zou ik het verhelen? – de brief die ik ontving van juffrouw Kenton; de eerste in bijna zeven jaar als men de kerstkaarten buiten beschouwing laat. Maar laat ik direct duidelijk maken wat ik hiermee bedoel; ik bedoel hiermee dat de brief van juffrouw Kenton een aantal ideeën opriep met betrekking tot beroepsmatige aangelegenheden hier op Darlington Hall, en ik wil benadrukken dat het de zorg om diezelfde beroepsmatige aangelegenheden was die me ertoe bracht om de goedbedoelde wenk van mijn werkgever opnieuw in overweging te nemen. Maar laat ik dat nader toelichten.

Het geval wil dat ik de afgelopen maanden verantwoordelijk ben geweest voor een reeks kleine vergissingen bij het uitvoeren van mijn taken. Ik moet erbij zeggen dat al die vergissingen op zich zonder uitzondering volstrekt onbeduidend waren. Niettemin zult u denk ik wel begrijpen dat een dergelijke ontwikkeling tamelijk verontrustend was voor iemand die niet gewend is zulke vergissingen te begaan, en ik begon er zelfs al allerlei paniekachtige theorieën op na te houden omtrent de oorzaak. Zoals zo vaak in dergelijke gevallen was ik blind voor wat zonneklaar was – althans tot na veel gepieker over de implicaties van juffrouw Kentons brief mijn ogen

opengingen voor de simpele waarheid: dat die kleine vergis-sinkjes van de laatste maanden voortkwamen uit iets zo weinig onheilspellends als een verkeerde werkindeling.

Uiteraard heeft elke butler tot taak de grootst mogelijke zorg te besteden aan het opstellen van een werkindeling. Wie zal zeggen hoeveel ruzies, valse beschuldigingen, onnodige ontslagen en stukgelopen veelbelovende loopbanen te wijten zijn aan de gemakzucht van een butler bij het uitstippelen van de werkindeling? Ik durf wel te stellen dat ik het volmondig eens ben met diegenen die beweren dat de bekwaamheid van elke behoorlijke butler volledig afhangt van zijn vermogen tot het maken van een goede werkindeling. Ik heb in de loop der jaren vele werkindelingen gemaakt, en ik geloof niet dat ik poch als ik zeg dat slechts zeer weinige voor verbetering vatbaar waren. En als in het onderhavige geval de fout in de werkindeling zit, dan kan de schuld daarvoor alleen maar bij mijn persoon gezocht worden. Tegelijkertijd gebiedt de eerlijkheid me erop te wijzen dat mijn taak in dit geval ongekend moeilijk was.

Het volgende was gebeurd. Toen de transactie was afgewikkeld – de transactie waarmee de familie Darlington na twee eeuwen afstand deed van dit huis – liet meneer Farraday weten dat hij hier niet onmiddellijk zijn intrek zou nemen maar nog vier maanden in de Verenigde Staten zou doorbrengen om allerlei zaken af te handelen. Hij was er echter op gebrand dat het personeel van zijn voorganger – personeel waarover hij niets dan goeds had gehoord – op Darlington Hall zou aanblijven. Het ‘personeel’ waar hij op doelde bestond uiteraard nog slechts uit een kern van zes personen die door de verwanten van lord Darlington waren aangehouden om het huis tot aan en tijdens de transactie te beheren; en het spijt me te moeten zeggen dat ik, toen de koop eenmaal gesloten was, niet kon voorkomen dat allen op mevrouw Cle-

ments na naar andere betrekkingen vertrokken en niet voor meneer Farraday te behouden waren. Toen ik mijn nieuwe werkgever in een brief mijn spijt over de ontstane situatie betuigde, kreeg ik uit Amerika als antwoord de opdracht om nieuw personeel ‘een voornaam oud Engels huis waardig’ te werven. Ik begon meteen pogingen te ondernemen om meneer Farradays wens te vervullen, maar zoals u weet is het op heden geen eenvoudige zaak om nieuwelingen van voldoende niveau te vinden, en hoewel ik tot mijn genoegen op aanbeveling van mevrouw Clements Rosemary en Agnes in dienst kon nemen, was ik nog niet verder gekomen toen ik mijn eerste bespreking met meneer Farraday had tijdens het kortstondige voorbereidende bezoek dat hij vorig jaar in de lente aan ons eiland bracht. Bij die gelegenheid ook – in het vreemd kale studeervertrek van Darlington Hall – schudde meneer Farraday me voor het eerst de hand, al waren we toen bepaald geen vreemden meer voor elkaar; afgezien van de personeelskwestie was er voor mijn nieuwe werkgever in verscheidene andere gevallen al aanleiding geweest om een beroep te doen op kwaliteiten waarover ik gelukkigerwijs meen te beschikken om vervolgens te bemerken, als ik zo vrij mag zijn, dat die niets te wensen overlieten. Daardoor kwam het ook, neem ik aan, dat hij meteen met een gerust hart zakelijk en vertrouwelijk met me kon spreken, en mij aan het eind van onze bijeenkomst het beheer gaf over een niet onaanzienlijke som gelds ter bekostiging van een hele scala aan voorbereidingen met het oog op zijn aanstaande vestiging alhier. Hoe dan ook, waar het me om gaat is dat ik er in de loop van dat gesprek melding van maakte hoe moeilijk het was om in deze tijd geschikt personeel te vinden, en dat meneer Farraday me toen, na even nagedacht te hebben, zijn verzoek deed: of ik mijn best wilde doen om een werkindeling te maken – ‘een soort bediendenrooster’, zoals hij het uitdrukte – om het

huis op orde te houden met de huidige vier personeelsleden, te weten mevrouw Clements, de twee jeugdige meisjes en ikzelf. Dat zou kunnen inhouden, zo besepte hij, dat gedeelten van het huis 'in de hoezen' zouden moeten, maar wilde ik zo goed zijn om al mijn ervaring en bekwaamheid aan te wenden om ervoor te zorgen dat dergelijke nadelige effecten tot een minimum beperkt bleven? Terugdenkend aan de tijd dat ik zeventien personeelsleden onder me had, en in het besef dat er nog niet eens zo lang geleden achtentwintig mensen hier op Darlington Hall in dienst waren geweest, moet ik zeggen dat het idee een werkindeling te moeten maken waarmee datzelfde huis door vier personeelsleden draaiende gehouden diende te worden me toch wel danig afschrok. Hoewel ik mijn best deed om niets te laten merken, moet ik toch iets van mijn scepsis verraden hebben, want meneer Farraday voegde er toen als om me gerust te stellen aan toe dat er, als het noodzakelijk zou blijken, nog iemand in dienst genomen mocht worden. Maar het zou hem veel genoeg doen, herhaalde hij, als ik 'het met vier personen probeerde te redden'.

Vanzelfsprekend ben ik 'als zovelen van ons' er niet voor om al te veel oude gewoonten te veranderen. Maar het is heilloos om, zoals sommigen doen, zich aan de traditie vast te klampen om haarzelfs wille. In dit tijdperk van elektriciteit en moderne verwarmingsmethoden is het in het geheel niet nodig om evenveel mensen in dienst te hebben als amper een generatie terug nog noodzakelijk was. Ik heb zelfs al enige tijd het idee dat het aanhouden van zulke onnodige aantallen mensen louter omwille van de traditie – met als gevolg dat het personeel over abnormaal veel vrije tijd beschikt – een grote rol heeft gespeeld in de snelle daling van het niveau in ons beroep. Bovendien had meneer Farraday duidelijk gemaakt dat hij maar hoogst zelden het soort sociale evenementen wilde houden dat zich in het verleden zo veelvuldig

op Darlington Hall had afgespeeld. Ik begon me dus te wijden aan de taak die meneer Farraday me had opgedragen; ik werkte vele uren aan de werkindeling, en ik dacht er minstens even zovele uren aan terwijl ik me van andere taken kweet of als ik wakker lag na me ter ruste te hebben begeven. En telkens als ik een goed idee meende te hebben, onderzocht ik het op vergissingen en bekeek ik het van alle kanten. Uiteindelijk kwam ik met een regeling die misschien niet precies overeenkwam met wat meneer Farraday me had verzocht, maar naar mijn overtuiging menselijkerwijs gesproken het maximaal haalbare was. Bijna alle bekoorlijke delen van het huis konden in gebruik blijven; maar de uitgestrekte personeelsvertrekken – de gang achter, de beide provisiekamers en het vroegere washok inbegrepen – evenals de logeergang op de tweede verdieping gingen in de stoflakens, zodat we alle vertrekken op de benedenverdieping overhielden alsmede een royaal aantal logeerkamers. Het zal duidelijk zijn dat onze huidige viermansploeg het werk niet zonder assistentie van enkele daghulpen aan zou kunnen; mijn regeling voorzag daarom in de diensten van een tuinman, eenmaal in de week, in de zomer tweemaal, en twee schoonmakers die elk tweemaal in de week zouden komen. De regeling zou bovendien voor alle vier de inwonende bedienden een radicale wijziging betekenen van onze normale respectievelijke taken. De beide jeugdige meisjes zouden, naar ik verwachtte, het niet moeilijk vinden om zich in dergelijke veranderingen te schikken, maar ik deed wat ik kon om van mevrouw Clements zo min mogelijk aanpassingen te vergen; zozeer zelfs dat ik mezelf een aantal taken oplegde die een butler strikt genomen niet zou hoeven te vervullen.

Ook nu nog vind ik het te ver gaan om te zeggen dat het een slechte regeling was; per slot stelt ze een ploeg van vier personen in staat om een verrassend groot terrein te bestrijken.

Maar u zult ongetwijfeld met me eens zijn dat een waarlijk goede werkindeling ruime foutmarges bevat voor dagen waarop een bediende ziek is of om een of andere reden minder dan normaal presteert. In dit bijzondere geval was mijn opdracht natuurlijk een ietwat ongewone, maar toch had ik niet verzuimd om waar mogelijk 'marges' in de werkindeling op te nemen. Ik was me er terdege van bewust dat eventuele weerstanden bij mevrouw Clements of de beide meisjes tegen taken die de traditionele grenzen overschreden, versterkt zouden worden als ze het idee zouden krijgen dat hun werk-druk erg toegenomen was. Ik had daarom gedurende de dagen dat ik met de werkindeling worstelde behoorlijk wat denkwerk verricht om te bereiken dat mevrouw Clements en de meisjes, als ze eenmaal over hun afkeer van hun meer 'eclectische' rol heen waren, de verdeling der taken stimulerend en niet te zwaar zouden vinden.

Ik vrees echter dat ik, in mijn ijver om de steun van mevrouw Clements en de meisjes te verkrijgen, mijn eigen beperkingen misschien niet helemaal goed heb ingeschat; en hoewel mijn ervaring en gebruikelijke voorzichtigheid in dergelijke aangelegenheden voorkwamen dat ik mezelf meer werk gaf dan ik aankon, liet ik wellicht na om voor mezelf ook een marge in te bouwen. Het mag dan ook geen verbazing wekken dat die nalatigheid in de loop van verscheidene maanden in dergelijke kleine maar veelzeggende voorvallen tot uiting kwam. Welbeschouwd denk ik dat de kwestie eenvoudigweg hierop neerkomt: ik had mezelf te veel werk gegeven.

Het verbaast u misschien hogelijk dat zo'n overduidelijke tekortkoming in een werkindeling al die tijd aan mijn aandacht heeft kunnen ontsnappen, maar anderzijds zult u met mij eens zijn dat het vaak zo gaat met kwesties waar men een tijdlang bij voortduring aan heeft gedacht; men heeft pas oog

voor de waarheid als de aandacht er toevallig op gevestigd wordt door een gebeurtenis die er los van staat. Zo ging het in dit geval ook; dat wil zeggen, de brief die ik ontving van juffrouw Kenton, waaruit afgezien van enkele lange, nogal duistere passages een onmiskenbaar heimwee naar Darlington Hall sprak, en die – daar ben ik heel zeker van – duidelijke zinspelingen bevatte op haar wens om hier terug te komen, bracht mij ertoe om de werkindeling nog eens te bezien. En toen pas viel me in dat er inderdaad een cruciale rol voor een extra personeelslid weggelegd kon zijn; ja, dat de ontstentenis van zo'n persoon in feite de oorzaak geweest was van al mijn recentelijke problemen. En hoe langer ik erover nadacht, des te duidelijker het me werd dat juffrouw Kenton met haar enorme verknochtheid aan dit huis, met haar voorbeeldige bekwaamheden – die men tegenwoordig bijna nergens meer vindt – precies de component was met behulp waarvan ik in staat zou zijn om een geheel bevredigende werkindeling voor Darlington Hall te maken.

Nadat ik de situatie aldus had geanalyseerd, duurde het niet lang of ik begon het vriendelijke aanbod dat meneer Faraday me enkele dagen geleden gedaan had opnieuw in overweging te nemen. Het was namelijk bij me opgekomen dat de voorgestelde autotocht een beroepsmatig doel zou kunnen dienen; met andere woorden, ik kon in de loop van mijn reis naar de West Country een bezoekje aan juffrouw Kenton brengen en zo persoonlijk nagaan in hoeverre ze genegen was om wederom hier op Darlington Hall te komen werken. Ik heb, laat ik dat duidelijk zeggen, de recente brief van juffrouw Kenton verscheidene malen gelezen, en het is uitgesloten dat ik me de toespelingen in die richting van haar kant slechts zou verbeelden.

Desondanks kwam ik er verscheidene dagen niet toe de zaak aan meneer Faraday voor te leggen. Er zaten namelijk

verscheidene kanten aan de zaak die ik naar mijn mening moest oplossen alvorens verdere stappen te ondernemen. Zo was er bijvoorbeeld de kwestie van de kosten. Want zelfs rekening houdend met het royale aanbod van mijn werkgever om ‘voor de benzinekosten op te draaien’, kunnen de kosten van zo’n reisje verbazend hoog oplopen als gevolg van zaken als logies, maaltijden en eventuele consumpties die ik onderweg wellicht zou gebruiken. Dan was er de vraag wat voor kleding geschikt was voor zo’n tocht, en of het al dan niet de moeite waard was om een nieuw stel kleren aan te schaffen. Ik bezit een aantal schitterende kostuums die me in de loop der jaren welwillend geschonken zijn door lord Darlington zelf en door verschillende gasten die in dit huis hebben gelogeed en reden hadden om tevreden te zijn over het niveau van de bediening hier. Veel van die kostuums zijn mogelijk te formeel voor de voorgestelde reis, of onderhand nogal uit de tijd. Maar er is één wandelkostuum bij dat ik in 1931 of 1932 gekregen heb van sir Edward Blair – destijds vrijwel splinternieuw en als gegoten zittend – dat best geschikt zou kunnen zijn voor de avonden in foyer of eetzaal van pensions waar ik wellicht zal logeren. Ik ben echter niet in het bezit van geschikte reiskleding – dat wil zeggen, kleren waarmee ik me in de auto kan vertonen – of ik zou het pak moeten aantrekken dat ik in de oorlog gekregen heb van de jonge lord Chalmers en dat me weliswaar duidelijk te klein is maar qua kleur misschien wel ideaal genoemd kan worden. Uiteindelijk berekende ik dat mijn spaargeld toereikend was om alle kosten te dekken waarvoor ik mocht komen te staan en tevens een nieuw kostuum te kopen. Hopelijk vindt u me wat betreft deze laatste kwestie niet al te ijdel; men weet maar nooit wanneer men genoodzaakt zou kunnen zijn om bekend te maken dat men van Darlington Hall is, en het is van belang dat men op zo’n moment gekleed gaat overeenkomstig zijn positie.

In die periode besteedde ik ook vele minuten aan de bestudering van de wegenkaart en het uitpluizen van de desbetreffende delen van Jane Symons' *The Wonder of England*. Als u de boeken van mevrouw Symons niet kent – een serie bestaand uit zeven delen, elk over een ander deel van de Britse eilanden – dan kan ik ze van harte aanbevelen. Ze zijn geschreven in de jaren dertig maar zullen voor een groot deel nog wel niet verouderd zijn – immers, ik kan me niet voorstellen dat Duitse bommen het aanzien van ons platteland zo veranderd zouden hebben. Het geval wil dat mevrouw Symons voor de oorlog veelvuldig in dit huis op bezoek kwam; ja, ze behoorde, wat het personeel betrof, tot de populairste gasten als gevolg van de goedgunstige waardering die ze nimmer schroomde te tonen. In die tijd ook was ik, daartoe aangezet door mijn oprechte bewondering voor de dame, begonnen haar boeken in de bibliotheek door te nemen telkens wanneer ik een moment voor mezelf had. Ik herinner me zelfs dat ik, vlak na juffrouw Kentons vertrek naar Cornwall in 1936, en mede omdat ik zelf nooit in dat deel van het land was geweest, vaak deel III van het werk van mevrouw Symons inkeek; het deel dat voor de lezer de bekoorlijkheden van Devon en Cornwall beschrijft, compleet met foto's en een grote verscheidenheid aan, naar mijn idee, nog suggestievere, artistieke schetsen van dat gebied. Zodoende was ik in staat om een idee te krijgen van de plek waar juffrouw Kenton na haar trouwen was gaan wonen. Maar dat was, zoals ik al zei, in de jaren dertig, toen de boeken van mevrouw Symons in huizen overal in het land bewondering genoten. Ik had de boeken vele jaren niet ingekeken, tot de recente ontwikkelingen me ertoe brachten het deel over Devon en Cornwall opnieuw van de plank te pakken. Ik bestudeerde wederom de fantastische beschrijvingen en illustraties, en misschien kunt u zich voorstellen dat ik steeds meer opgewonden raak-

te bij de gedachte dat ik misschien zelf een autotocht door uitgerekend dat deel van het land ging maken.

Uiteindelijk zat er weinig anders op dan de zaak opnieuw aan meneer Farraday voor te leggen. Het bleef uiteraard mogelijk dat hij zijn voorstel veertien dagen geleden in een opwelling gedaan had en er niet meer achter zou staan. Maar ik heb meneer Farraday nu een paar maanden meegemaakt en hij lijkt mij niet behept met de ergerlijkste eigenschap die een werkgever kan bezitten: inconsequentheid. Er was geen reden om aan te nemen dat hij niet nog steeds even positief zou staan tegenover mijn mogelijke autotocht, of dat hij niet zijn bijzonder vriendelijke aanbod zou herhalen om 'voor de benzinekosten op te draaien'. Desalniettemin overwoog ik zeer zorgvuldig wat het meest geschikte moment zou zijn om de zaak ter sprake te brengen; want hoewel ik meneer Farraday geen moment van eerder genoemde inconsequentheid zou willen betichten, leek het me toch verstandig om niet over het onderwerp te beginnen als hij verstrooid was of ergens door in beslag genomen werd. Een weigering onder deze omstandigheden zou de eigenlijke mening van mijn werkgever allicht niet weerspiegelen, maar eenmaal met een dergelijke afwijzing geconfronteerd, zou ik er moeilijk opnieuw over kunnen beginnen. Het was dus duidelijk dat ik zo verstandig moest zijn om het juiste moment te kiezen.

Het meest tactvolle moment, zo besloot ik uiteindelijk, was 's middags als ik thee serveerde in de salon. Meneer Farraday is dan meestal net terug van zijn korte wandeling in de heuvels en dus zelden aan het lezen of schrijven, zoals 's avonds vaak het geval is. Als ik met de middagthee binnenkom heeft meneer Farraday meestal zelfs de neiging om het boek of tijdschrift waarin hij heeft zitten lezen neer te leggen, op te staan en voor de ramen zijn armen uit te rekken als ter inleiding van een gesprek met mij.

Wat betreft het tijdstip had ik de situatie naar mijn mening uitstekend ingeschat; dat de zaak een andere wending nam is volledig te wijten aan een foute beoordeling van geheel andere aard. Ik bedoel dat ik onvoldoende rekening hield met het feit dat meneer Farraday op die tijd van de dag een voorkeur heeft voor luchthartige, komische conversatie. Wetend dat hij vermoedelijk in een dergelijke stemming was toen ik gistermiddag de thee serveerde, en beseffend dat hij op zulke momenten geneigd is om een schertsende toon aan te slaan, had ik er bepaald verstandiger aan gedaan om geen gewag te maken van juffrouw Kenton. Maar zoals u misschien begrijpt voelde ik logischerwijs behoefte om, bij mijn verzoek om wat per slot een grootmoedige gunst van mijn werkgever was, te laten doorschemeren dat er een loffelijk beroepsmatig motief achter school. Zo kwam het dat ik, toen ik aangaf waarom ik voor mijn autotocht de voorkeur gaf aan de West Country, me niet beperkte tot enkele bekoorlijke details uit het boek van mevrouw Symons, maar zo onhandig was om te verklaren dat een vroegere huishoudster van Darlington Hall in die streek woonachtig was. Ik geloof dat ik van plan was om meneer Farraday uit te leggen dat ik zodoende in staat zou zijn om een mogelijkheid te onderzoeken die wel eens de ideale oplossing zou kunnen zijn voor onze huidige probleempjes hier in huis. Pas nadat ik juffrouw Kenton genoemd had besepte ik ineens hoe ongepast het was om verder te gaan. Behalve dat ik niet zeker wist of juffrouw Kenton hier wel weer in dienst wilde treden, had ik bovendien niet meer met meneer Farraday over extra personeel gesproken sinds die eerste voorbereidende bijeenkomst ruim een jaar geleden. Als ik doorgegaan was met hardop nadenken over de toekomst van Darlington Hall zou dat op zijn zachtst gezegd aanmatigend zijn geweest. Ik neem dus aan dat ik tamelijk abrupt zweeg en ietwat vreemd stond te kijken. Hoe dan

ook, meneer Farraday nam de gelegenheid te baat om breed te grijnzen en op bedachtzame toon te zeggen: 'Tjongejonge, Stevens. Een vriendin. En dat op jouw leeftijd.'

Het was een uiterst pijnlijke situatie, waarin lord Darlington een bediende nimmer gebracht zou hebben. Anderzijds wil ik niets ten nadele van meneer Farraday suggereren; hij is per slot van rekening Amerikaan en hij is vaak heel anders in zijn doen en laten. Van enigerlei kwade bedoeling was geen sprake; maar u zult ongetwijfeld begrijpen hoe onaangenaam de situatie voor mij was.

'Ik had nooit gedacht dat je zo'n charmeur was, Stevens,' vervolgde hij. 'Het zal je wel jong houden. Maar ik weet niet of het juist is als ik meewerk aan dergelijke dubieuze rendez-vous.'

Vanzelfsprekend had ik de neiging om de motieven die mijn werkgever me toedichtte onmiddellijk ondubbelzinnig te ontkennen, maar ik zag tijdig in dat ik dan juist in meneer Farradays val zou lopen en de situatie er alleen maar pijnlijker op zou maken. Daarom bleef ik beduusd staan wachten tot mijn werkgever me toestemming zou geven voor de auto-tocht.

Hoe pijnlijk die momenten ook voor me waren, ik zou niet willen suggereren dat ik de verantwoordelijkheid ervoor bij meneer Farraday leg, die allesbehalve een onvriendelijk mens is; ik weet zeker dat hij zich alleen maar vermaakte met het soort scherts dat in de Verenigde Staten wijst op een goede verstandhouding tussen werkgever en werknemer; een vriendschappelijk soort spel. Ja, om de zaak tot de juiste proporties terug te brengen moet ik erbij zeggen dat onze relatie de afgelopen maanden door eenzelfde soort scherts van de kant van mijn werkgever wordt gekenmerkt – alhoewel ik moet bekennen dat ik nog steeds niet goed weet hoe ik erop moet reageren. De eerste dagen onder meneer Farraday

stond ik een paar maal perplex van sommige dingen die hij tegen me zei. Zo was ik een keer genoopt hem te vragen of een heer die op bezoek werd verwacht door zijn vrouw vergezeld zou worden.

‘God sta ons bij als die meekomt,’ antwoordde meneer Faraday. ‘Misschien kun jij haar bij ons uit de buurt houden, Stevens. Misschien kun je haar een van de stallen bij de boerderij van meneer Morgan laten zien. Hou haar maar bezig in al dat hooi. Wie weet is ze helemaal je type.’

Enkele ogenblikken lang had ik geen idee wat mijn werkgever bedoelde. Toen besepte ik dat hij een soort grapje maakte, en ik deed mijn best om gepast te glimlachen, al vermoed ik dat er toch nog sporen van mijn ontsteltenis, om niet te zeggen geschoktheid, van mijn gezicht af te lezen waren.

De dagen daarna wende ik me echter aan om me niet over dergelijke opmerkingen van mijn werkgever te verbazen en glimlachte ik steeds correct als ik die schertsende toon bespeurde. Desalniettemin wist ik nooit precies wat er bij die gelegenheden van me verwacht werd. Misschien hoorde ik er hartelijk om te lachen of er zelfs met een opmerking van mezelf op te reageren. En het is die laatste mogelijkheid die me de afgelopen maanden enige zorgen heeft gebaard en me nog steeds met onzekerheid vervult. Het kan namelijk best zijn dat het in Amerika normaal gesproken tot de taak van een goede bediende behoort om schertsenderwijs uit de hoek te komen. Zo staat me bij dat meneer Simpson, de waard van de Ploughman's Arms, eens zei dat hij, als hij een Amerikaanse barkeeper was, niet op zo'n vriendelijke, eeuwig beleefde toon tegen ons zou praten, maar ons zou aanvallen met grove toespelingen op onze fouten en tekortkomingen, ons zou uitmaken voor dronkaards en meer van dat moois; en dat alles om toch maar vooral aan de verwachtingen van de klanten te voldoen. En ik herinner me ook nog dat meneer Rayne, die

als bediende van sir Reginald Mauvis in Amerika geweest is, enige jaren geleden opmerkte dat taxichauffeurs in New York hun vrachtje regelmatig bejegenden op een manier die, als dat in Londen gebeurde, grote opschudding zou veroorzaken, als de pummel in kwestie al niet zonder pardon naar het dichtstbijzijnde politiebureau zou worden afgevoerd.

Het is dus best mogelijk dat mijn werkgever zonder meer van mij verwacht dat ik zijn scherts beantwoorde en dat hij het als een vorm van nalatigheid beschouwt als ik dat verzuim te doen. Deze kwestie baart me zoals gezegd grote zorgen. Maar ik moet zeggen dat dat gescherts voor mijn gevoel een taak is die ik nooit van harte zal kunnen vervullen. Het is heel prijzenswaardig om in deze tijd van veranderingen van oudsher oneigenlijke taken op zich te nemen, maar scherts is iets van een totaal andere orde. Hoe kan men bijvoorbeeld zeker weten dat op een willekeurig moment een schertsend antwoord inderdaad verwacht wordt? Men moet er niet aan denken hoe rampzalig het kan uitpakken als men een schertsende opmerking zou maken die vervolgens volkomen misplaatst blijkt te zijn.

Niet lang geleden echter deed zich een gelegenheid voor waarbij ik de moed vond om het verlangde soort opmerking te plaatsen. Ik bracht meneer Farraday de ochtendkoffie in de ontbijtkamer toen hij tegen me zei: 'Jij was toch niet degene die vanochtend dat kraaiachtige geluid maakte, Stevens?'

Mijn werkgever doelde, zo begreep ik, op twee zigeuners die eerder op de dag met hun gebruikelijke verzoek om oud ijzer aan de deur waren geweest. Het toeval wilde dat ik juist die ochtend nog nagedacht had over het dilemma of ik het gescherts van mijn werkgever nu wel of niet moest beantwoorden en dat ik me nog ernstig zorgen gemaakt had over hoe hij het vond dat ik herhaaldelijk verzuimde te reageren op dergelijke opmerkingen. Ik begon daarom een of ander gevat ant-

woord te bedenken; een reactie die nog geenszins aanstootgevend zou zijn als ik de situatie verkeerd beoordeeld mocht hebben. Na een ogenblik zei ik: 'Eerder zwaluwen dan kraaien, zou ik zeggen, meneer. Vanwege het migrerende aspect.' En ik liet er een gepast bescheiden glimlachje op volgen om er geen misverstand over te laten bestaan dat ik een kwinkslag ten beste had gegeven, want ik wilde vermijden dat meneer Farraday eventuele spontaan opkomende geamuseerdheid uit misplaatste eerbied zou onderdrukken.

Echter, meneer Farraday keek slechts naar me op en zei: 'Hoe bedoel je, Stevens?'

Pas toen besepte ik dat mijn kwinkslag uiteraard moeilijk gewaardeerd kon worden door iemand die niet wist dat het zigeuners waren geweest. Ik zag geen mogelijkheid om op dezelfde schertsende toon voort te gaan; ik besloot toen dat het het beste was om ermee op te houden, en veinzend dat me iets te binnen schoot dat snel diende te gebeuren excuseerde ik mij en liet mijn werkgever nogal verbluft achter.

Dat was derhalve een bijzonder ontmoedigend begin van wat weleens een geheel nieuwe extra taak kan zijn; dermate ontmoedigend zelfs dat ik moet bekennen dat ik eigenlijk geen verdere pogingen in die richting heb ondernomen. Maar tegelijkertijd kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat meneer Farraday niet erg gelukkig is met mijn reacties op zijn schertsende opmerkingen. Dat hij er de laatste tijd meer en meer in volhardt, kan zelfs wel zijn manier zijn om me aan te sporen in eenzelfde trant te reageren. Hoe het ook zij, sinds die eerste kwinkslag over die zigeuners heb ik geen kans gezien om meer van dergelijke kwinkslagen te bedenken.

Moeilijkheden als deze willen tegenwoordig nog weleens extra lastig zijn daar men niet meer in de gelegenheid is om inzichten te bespreken en te vergelijken met collega's zoals dat vroeger wel kon. Nog niet zo lang geleden vond men, als

er twijfels rezen aangaande het werk, troost in de wetenschap dat eerlang een collega, wiens mening men hoogachtte, diens werkgever naar het huis zou vergezellen en dat er dan volop gelegenheid zou zijn om de kwestie te bespreken. En in de tijd van lord Darlington, toen dames en heren vaak vele dagen bleven logeren, was het natuurlijk mogelijk om een goed contact met bezoekende collega's te krijgen. Ja, in die drukke tijd zat in onze bediendenzaal vaak het puikje van de Engelse bedienden tot laat in de avond bij het warme haardvuur te praten. En als u op een van die avonden onze bediendenzaal binnengekomen was, dan kan ik u verzekeren dat u heus niet louter achterklap had gehoord; veeleer zou u getuige geweest zijn van discussies over de belangrijke kwesties die onze werkgevers boven bezighielden, of over belangwekkende zaken waar de kranten verslag van deden; en zoals alle collega's van alle rangen en standen altijd doen wanneer ze bijeen zijn, kon men ook ons uiteraard alle aspecten van ons beroep horen bespreken. Er waren vanzelfsprekend weleens heftige meningsverschillen maar over het algemeen heerste er een sfeer van wederzijds respect. Misschien dat ik de stemming op die avonden beter typeer als ik vertel dat tot de regelmatige bezoekers mensen behoorden als Harry Graham, huisknecht en butler van sir James Chambers, en John Donalds, huisknecht van meneer Dickenson. Er kwamen ook anderen die weliswaar misschien minder vooraanstaand waren maar wier levendige inbreng elk bezoek toch tot iets gedenkwaardigs maakte; bijvoorbeeld meneer Wilkinson, huisknecht en butler van meneer Campbell, met zijn befaamde repertoire van imitaties van vooraanstaande heren; meneer Davidson van Easterly House, wiens heftigheid in de discussie voor vreemden somtijds even ontstellend kon zijn als zijn eenvoud en vriendelijkheid voor het overige innemend waren; meneer Herman, huisknecht van meneer Peters, wiens